

Змест:

- 1 Рэзюмэ
- 2 Executive summary
- 3 Палітычная лібералізацыя і палітычная дэмакратызацыя
- 6 Эканамічная лібералізацыя
- 8 Якасць кіравання і вяршэнства права
- 10 Геапалітычная арыентацыя
- 13 Культурная палітыка

Рэзюмэ

Дадзены выпуск «BISS-Trends» прадстаўляе сабой паўгадавы маніторынг асноўных тэндэнцый у развіцці беларускай дзяржавы і грамадства ў другой палове 2014 года.

Маніторынг прысвечаны асноўным тэндэнцыям у наступных галінах:

- палітычная дэмакратызацыя / палітычная лібералізацыя;
- эканамічная лібералізацыя;
- якасць кіравання і вяршэнства закона;
- геапалітычная арыентацыя;
- культурная палітыка.

Апісанне кожнай са сфер прадстаўлена ў наступным парадку:

- агульная характарыстыка асноўных тэндэнцый;
- апісанне асноўных падзей, якія вызначылі ацэнку трэнду;
- апісанне дадатковых падзей;
- кароткі прагноз на наступнае паўгоддзе.

У пачатку маніторынгу прыведзена кароткае падсумаванне асноўных тэндэнцый у пяці галінах (Executive summary). Яно таксама змяшчае табліцу, якая вызначае ступень прагрэсу / рэгрэсу ў кожнай са сфер. У канцы маніторынгу прыводзіцца даведачны каталог асноўных падзей, фактаў і зменаў у другім паўгоддзі 2014 года па кожнай з пяці разгляданых сфер.

Executive summary

У сферы палітычнай дэмакратызацыі / палітычнай лібералізацыі ў другім паўгоддзі працягваюцца рэгрэс, а таксама былі зафіксаваныя негатыўныя якасныя змены. Асноўнымі падзеямі, якія паўплывалі на фарміраванне трэнду дэлібералізацыі, сталі абмежаванне свабоды слова, абумоўленае новай рэдакцыяй закона «Аб сродках масавай інфармацыі», а таксама блакаванне шэрагу інфармацыйных рэсурсаў і СМІ ў інтэрнэце без уліку ступені іх палітычнай ангажаванасці. Другое паўгоддзе таксама было адзначана ростам рэпрэсій супраць праваабаронцаў і журналістаў; у сферы свабоды асацыяцыяў і свабоды сходаў маштаб рэпрэсій захаваўся.

Эканамічная сфера характарызувалася нарастаннем макраэканамічных дысбалансаў і адсутнасцю структурных рэформаў для іх ліквідацыі. Ва ўмовах пагаршэння кан'юнктуры на знешніх рынках і змянення знешнепалітычнай сітуацыі намеціліся скарачэнне гарызонту планавання і тэндэнцыя да прыняцця супярэчлівых эканамічных рашэнняў. Дзяржаўнае рэгуляванне рынку працы і падатковай сферы ўзрасло.

У сферы якасці кіравання і вяршэнства права стаў заўважны прыкметны пералом пазітыўнага трэнду і рух у бок пагаршэння. Станоўчыя рашэнні прымаліся толькі ў вельмі вузкіх галінах, такіх як рэгістрацыя нерухомасці і ўмовы функцыянавання Кітайска-беларускага індустрыяльнага парку (КБІП). Пры гэтым выпадак КБІП – хутчэй выключэнне, а не рашэнне, якое ўплывае на інвестыцыйны клімат у цэлым. У шэрагу абласцей адбыўся пераход да «ручнага рэгулявання»: значна ўзрасло дзяржаўнае ўмяшальніцтва ў галіне працы СМІ і інтэрнэту, а таксама рынку працы.

У сферы геапалітычнай арыентацыі назіраецца нармалізацыя ў адносінах з Еўрасаюзам. Адначасова з гэтым, адносіны Беларусі з Расіяй уваходзяць у фазу напружанасці, абумоўленую, у першую чаргу, адсутнасцю падтрымкі расійскай пазіцыі ў дачыненні да Украіны, а таксама адрозным ад расійскага бачаннем еўразійскай інтэграцыі. Расія ўвяла санкцыі ў дачыненні да беларускіх вытворцаў прадуктаў харчавання, а прэзідэнт Беларусі неаднаразова рабіў крытычныя выказванні ў дачыненні да ўсходняй суседкі. У той жа час, Беларусь правяла некалькі раўндаў кансультацый па спрашчэнні візавага рэжыму і па пытаннях мадэрнізацыі з Еўрасаюзам. Акрамя таго, афіцыйны Мінск змог палепшыць свой міжнародны імідж за кошт атрымання статусу перамоўнай пляцоўкі па ўрэгуляванні крызісу ва Украіне.

У сферы культурнай палітыкі ў перыяд, які разглядаецца, назіралася паляпшэнне з пазітыўнымі якаснымі зменамі. Практыка выкарыстання «чорных спісаў» выканаўцаў практычна сышла на нішто, а ўлады не перашкаджалі рэалізацыі грамадзянскіх ініцыятыў, накіраваных на «мяккую беларусізацыю». Многія ініцыятывы дасягнулі значнага поспеху. Афіцыйная культурная палітыка, аднак, застаецца ў фазе стагнацыі, празмерна палітызаваная і ідэалагізаваная. Нязменным застаецца і кадравы крызіс у сферы культуры. ■

Сфера маніторынгу	Асноўная тэндэнцыя
Палітычная лібералізацыя	Рэгрэс у межах існуючых негатыўных трэндаў, негатыўныя якасныя змены
Эканамічная лібералізацыя	Узмацненне негатыўных тэндэнцый, негатыўныя якасныя змены
Якасць кіравання і вяршэнства закона	Пералом трэнду, рух у бок пагаршэння
Геапалітычная арыентацыя	Узмацненне напружанасці ў адносінах з Расіяй, паступовая нармалізацыя адносінаў з Захадам
Культурная палітыка	Паляпшэнне, рух у бок якасных зменаў

Трэнд 1

Палітычная лібералізацыя / палітычная дэмакратызацыя

Асноўная тэндэнцыя: рэгрэс у межах існуючых негатыўных трэндаў, негатыўныя якасныя змены ў галіне свабоды слова

Агульная характарыстыка асноўных тэндэнцый

Тэндэнцыя на палітычную дэлібералізацыю, якая назіралася ў першым паўгоддзі 2014 года, атрымала працяг і ў другім паўгоддзі. Абмежаванні свабоды асацыяцыяў захаваліся: шэрагу некамерцыйных арганізацый (грамадскіх аб'яднанняў і фондаў) было адмоўлена ў рэгістрацыі. Таксама зафіксаваныя новыя выпадкі вынясення папярэджанняў пра магчымае прыцягненне да крымінальнай адказнасці за дзейнасць ад імя незарэгістраваных арганізацый.

Агульная колькасць зарэгістраваных на працягу 2014 года грамадскіх аб'яднанняў захавалася на ўзроўні 2013 года (крыху больш за 80 арганізацый), што істотна саступае перыяду 2010–2012 гадоў, калі ў Беларусі штогод рэгістравалася звыш 100 арганізацый. Па паказчыках свабоды сходаў працягваецца негатыўны трэнд: толькі ў адзінкавых выпадках улады даюць дазвол на правядзенне масавых акцый. Пры гэтым нават дазволеныя акцыі суправаджаюцца затрыманнямі ўдзельнікаў і прыцягненнем арганізатараў акцый да адміністрацыйнай адказнасці. Шырока практыкуюцца адвольныя затрыманні актывістаў напярэдадні значных грамадска-палітычных падзей.

Якасна новыя негатыўныя трэнды выявіліся ў частцы абмежавання свабоды слова. У канцы 2014 года было адзначана масавае блакаванне доступу да інфармацыйных сайтаў. Характэрна, што ў дадзеным выпадку абвастрэнне негатыўнай тэндэнцыі не было абумоўлена палітычным календаром, не было звязана з актыўнасцю пратэстных груп і апазіцыі, а выклікана эканамічнымі цяжкасцямі і пагрозай абвальнай дэвальвацыі беларускага рубля. У дадзеным выпадку ўлада дзейнічала, кіруючыся досведам дэвальвацыі 2011 года, калі інтэрнэт стаў месцам існавання нелегальных абменных пляцовак і каардынацыі пратэстных рухаў. Досвед другога паўгоддзя 2014 года сведчыць, што палітычная дэлібералізацыя ў далейшым можа быць прэвентыўнай, накіраванай на недапушчэнне панікі, пратэстаў альбо іншай эскалацыі негатыўных грамадска-палітычных працэсаў.

Да дадатковых праяў негатыўных тэндэнцый варта аднесці ўнясенне шэрагу паправак у заканадаўства аб сродках масавай інфармацыі, аб масавых мерапрыемствах і аб кантролі над інтэрнэтам. Гэты блок змяненняў прадстаўляе сабой досыць традыцыйную для беларускай улады практыку ўзмацнення кантролю

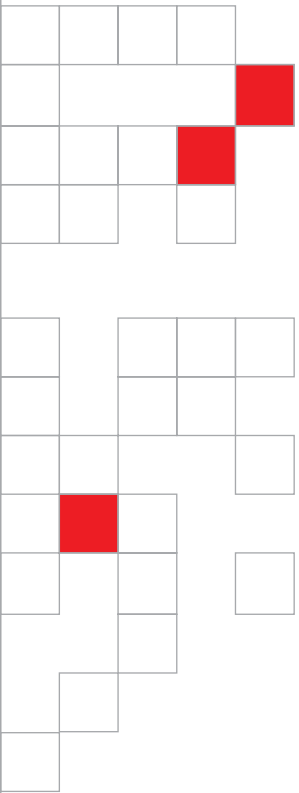
напярэдадні патэнцыйна важнай палітычнай кампаніі – прэзідэнцкіх выбараў 2015 года. Унесеныя змены заканадаўча замацоўваюць, у прыватнасці, ужо апрабаваныя ўладамі практыкі па блакаванні інтэрнэт-сайтаў.

Апісанне асноўных падзей, якія вызначылі ацэнку трэнду

1. Пачынаючы з 19 снежня 2014 года, пасля з'яўлення паведамленняў аб увядзенні беларускімі ўладамі 30-працэнтнага збору за куплю валюты, у Беларусі быў заблакаваны шэраг папулярных інфармацыйных інтэрнэт-рэсурсаў. Блакаванне закранула сайты «Беларускі партызан», «Хартыя-97», «Салідарнасць», а пазней – naviny.by і belapan.com, «Заўтра тваёй краіны», 21.by, udf.by і шэраг іншых. Усяго было заблакавана каля 10 рэсурсаў. З тэхнічнага пункту гледжання былі ўжытыя розныя метадыкі абмежавання доступу да сайтаў, размешчаных у даменнай зоне .by, інфармацыйных рэсурсаў, якія маюць хостынг у Беларусі, і шэрагу замежных сайтаў. Характэрна, што абмежаванне доступу распаўсюдзілася як на адкрыта апазіцыйныя сайты, так і на палітычна нейтральныя. У той жа час адзін з самых папулярных у Беларусі сайтаў onliner.by быў выключаны з нацыянальнай даменнай зоны па рашэнні Аператыўна-аналітычнага цэнтра пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь. Фармальнай падставай для выключэння стала парушэнне парадку правядзення гандлёвых аперацый у інтэрнэце. Выключэнне з даменнай зоны было ажыццёўлена па ініцыятыве Міністэрства гандлю Беларусі, і ў далейшым такая санкцыя была ўжытая да 30 інтэрнэт-крамаў.

Такая атака на навінныя сайты і інтэрнэт-крамы была праведзена сінхронна, а абмежаванні доступу да сайтаў былі знятыя пасля адноснай стабілізацыі сітуацыі на валютным рынку. Гэта дазваляе меркаваць, што ў дадзеным выпадку ўладамі Беларусі была выкарыстаная комплексная метадыка дзеянняў, накіраваная на прадухіленне распаўсюджвання негатыўнай інфармацыі ў інтэрнэце ў сітуацыі нарастання эканамічнага крызісу.

Можна меркаваць, што такая метадыка была распрацаваная на аснове досведу дэвальвацыі ў 2011 годзе. У той час інтэрнэт стаў каналам абмену думкамі наконт сітуацыі на валютным рынку, месцам каардынацыі непадкантрольных уладам абменных пляцовак, а таксама асяродкам, дзе зарадзіўся нашумелы ў 2011 годзе пратэстны рух «Рэвалюцыя праз сацыяльныя сеткі». Верагодна, пасля паспяхо-

вага выпрабавання ў канцы 2014 года, метадыка па абмежаванні доступу да інфармацыі і далей будзе прымяняцца ў сітуацыі нарастання эканамічных крызісаў і ў сувязі з палітычнымі пратэстамі альбо выбарамі. Характэрна таксама, што кампанія блакавання інтэрнэт-рэсурсаў адбылася адначасова з увядзеннем новых заканадаўчых абмежаванняў на свабоду слова ў інтэрнэце.

2. 17 снежня парламентам у двух чытаннях былі прынятыя папраўкі ў закон «Аб сродках масавай інфармацыі», якія даюць Міністэрству інфармацыі новыя рычагі ціску на інтэрнэт-рэсурсы. Папраўкі былі прынятыя хутка, без грамадскага абмеркавання, і ўступілі ў сілу з 1 студзеня 2015 года. У адпаведнасці з імі, інтэрнэт-рэсурсы ў Беларусі прыроўненыя да сродкаў масавай інфармацыі, і на іх распаўсюджваецца дзеянне закона аб СМІ (за выключэннем патрабавання дзяржаўнай рэгістрацыі).

У адпаведнасці з новым законам, уласнікі анлайн-рэсурсаў нясуць адказнасць за размешчаны на іх незаконны кантэнт, уключаючы матэрыялы, якія лічацца экстрэмісцкімі і здольнымі нанесці шкоду нацыянальным інтарэсам. Міністэрству інфармацыі дадзена права

складаць рэестры «распаўсюджвальнікаў» такіх інфармацыйных матэрыялаў і блакаваць доступ да анлайн-рэсурсаў без рашэння суда, калі на працягу 12 месяцаў уладальніку было вынесена два папярэджанні. Пры гэтым спектр падстаў для вынясення папярэджання ў параўнанні з папярэдняй рэдакцыяй закона пашырыўся.

Так, уведзеная забарона на распаўсюд замежных тэлевізійных праграм без папярэдняй рэгістрацыі. Калі размешчаныя ў інтэрнэце паведамленні кімсьці аспрэчаныя, яны павінны быць выдаленыя не пазней, чым на наступны дзень, і на іх месцы павінна быць апублікаванае абвяржэнне. Замежнікам забаронена валодаць больш чым 20% акцый (або адпаведнай доляй), як і іншы ўдзел такога кшталту ў любым беларускім СМІ, у тым ліку анлайн-СМІ.

3. У параўнанні з першым паўгоддзем 2014 года значна знізілася колькасць выпадкаў адміністрацыйнага пераследу. У першую чаргу гэта звязана з адсутнасцю значных падзей, масавых акцый і маніфестацый, прывязаных да палітычнага календара. Колькасць выпадкаў адміністрацыйнага пераследу і арыштаў знізілася амаль удвая.

	2012		2013		2014	
	II паўгоддзе		I паўгоддзе		II паўгоддзе	
Администратыўны пераслед	75	57	115	170	99	
У тым ліку з ужываннем администратыўнага арышту	32	27	32	67	40	

Крыніца: дадзеныя праваабарончага цэнтру «Вясна».

Апісанне дадатковых падзей, якія вызначылі ацэнку трэнду

1. У перыяд маніторынгу з сур'ёзным ціскам сутыкнулася асветніцкая ўстанова «Цэнтр прававой трансфармацыі». У дачыненні да старшыні праўлення Алены Танкачовай, грамадзянкі Расійскай Федэрацыі, якая пражывае ў Беларусі на працягу апошніх трыццаці гадоў, было прынятае рашэнне аб ануляванні пастаяннага віду на жыхарства ў Беларусі і высылцы з краіны з трохгадовай забаронай на ўезд. Падставай стала

неаднаразовае перавышэнне хуткасці аўтамабілем, які належаць Алене Танкачовай, зафіксаванае відэакамерамі. Выкананне рашэння аб высылцы было прыпынена да 24 студзеня 2015 года на перыяд абскарджвання рашэння¹.

2. У другой палове 2014 года ўладамі Беларусі была рэалізаваная кампанія па прыцягненні да администратыўнай адказнасці журналістаў, не акрэдытаваных у Беларусі, якія публікуюць свае матэрыялы ў замежных СМІ. Раней санкцыі ў дачыненні да іх абмяжоўваліся папярэджаннямі пракуратуры. ■

¹ 13 студзеня 2015 года рашэнне было пакінутае ў сіле Першамайскім судом горада Мінска.

Кароткі прагноз на наступнае паўгоддзе

Прэвентыўнае абмежаванне свабоды слова, не звязанае з палітычнымі працэсамі, але абумоўленае эканамічнымі цяжкасцямі ўрада, можа стаць доўгатэрміновай практыкай. Для перыяду другога паўгоддзя 2014 года мы вылучаем яе ў якасці асноўнага трэнду.

Першае паўгоддзе 2015 года стане для ўладаў Беларусі перыядам пераадолення наступстваў эканамічных цяжкасцяў, у тым ліку абумоўленых цеснымі эканамічнымі сувязямі з Расіяй, якая знаходзіцца пад заходнімі санкцыямі. Таксама наступнае паўгоддзе будзе перыядам падрыхтоўкі да прэзідэнцкіх выбараў, якія павінны адбыцца не пазней за лістапад 2015 года. З улікам гэтых выклікаў улады будуць вырашаць дзве супярэчлівыя задачы: правядзенне ўмоўна антыкрызіснай эканамічнай палітыкі (якая можа прывесці да падзення ўзроўню жыцця і ключавых эканамічных паказчыкаў) і забеспячэнне прымальнага ўзроўню грамадскай падтрымкі палітыкі прэзідэнта (якая ў значнай ступені ацэньваецца насельніцтвам скрозь прызму памеру даходаў).

З прычыны складанасці адначасовага выканання гэтых задач (асабліва ў перадвыбарчы год) меры па абмежаванні свабоды слова будуць прымяняцца шырэй. Іх мэтай будзе абмежаванне распаўсюджвання негатыўнай інфармацыі аб эканамічным становішчы ў краіне, а ў выпадку рэзкіх крызісных зменаў і прыняцця непапулярных рашэнняў – прадухіленне панікі. Абмежаванне свабоды сходаў і ціск на палітычную апазіцыю будуць залежаць ад актыўнасці апазіцыі ў год прэзідэнцкіх выбараў і будуць накіраваныя на недапушчэнне канвертацыі «эканамічнай незадаволенасці» ў палітычныя пратэсты. Перспектыў палітычнай лібералізацыі і дэмакратызацыі ў 2015 годзе не прадбачыцца: улады будуць імкнуцца правесці прэзідэнцкія выбары па кантраляваным сцэнары незалежна ад знешніх фактараў і рэальнай падтрымкі насельніцтвам дзеючага прэзідэнта.

Трэнд 2

Эканамічная лібералізацыя

Асноўная тэндэнцыя: узмацненне негатыўных тэндэнцый, негатыўныя якасныя змены, абумоўленыя падзеннем расійскага рубля

Агульная характарыстыка асноўных тэндэнцый

Другая палова 2014 года пачалася досыць аптымістычна для Беларусі: былі атрыманыя 2 млрд. даляраў брыдж-крэдыту ад ВТБ, якія дазволілі Нацбанку паскорыць зніжэнне кошту рублёвых крэдытных рэсурсаў. Ужо ў ліпені першая частка брыдж-крэдыту (450 млн. даляраў) была перааформлена ў дзяржкрэдыт. Практычна адначасова з гэтым адбылося нарастанне напружанасці ў адносінах паміж Расіяй і Захадам. Адным з вынікаў росту напружанасці сталі прапановы РФ павялічыць пастаўкі беларускага харчавання на расійскі рынак і пераафармленне поўнай сумы брыдж-крэдыту ў 1,5 млрд. даляраў у доўгатэрміновы дзяржкрэдыт. Акрамя гэтага, Беларусь фактычна «абмяняла» ратыфікацыю Дамовы пра ЕАЭС на пагадненне аб вяртанні экспартных пошлін на нафту ў беларускі бюджэт.

На гэтым чарада пазітыўных падзей для беларускай эканомікі скончылася. Зніжэнне цаны на нафту ў спалучэнні з палітыкай расійскага Цэнтрабанка па паслабленні расійскага рубля звялі на нішто рост валютных паступленняў ад павелічэння паставак беларускіх прадуктаў харчавання ў Расію. Пазней з расійскага боку сталі паступаць прэтэнзіі да беларускага экспарту, частка якога фактычна была рээкспартам еўрапейскай прадукцыі, якая патрапіла пад расійскія прадуктовыя санкцыі. У выніку Расія ўвяла экспартныя абмежаванні ў дачыненні да больш чым 20 беларускіх пастаўшчыкоў прадуктаў харчавання.

Найбольшым шокам для эканомікі Беларусі стала рэзкая дэвальвацыя расійскага рубля ў першай палове снежня. Пры гэтым пасіўныя дзеянні расійскага Цэнтрабанка, які фактычна адмовіўся ад рэгулявання валютнага рынку, справакавалі паніку і на беларускім валютным рынку. Наступная адмова Расіі ў выдзяленні стабілізацыйнага крэдыту вымусіла кіраўніцтва Беларусі дэвальваваць беларускі рубль.

Першапачаткова дэвальвацыя беларускага рубля была ажыццёўленая ўскоснымі метадамі: праз увядзенне збору (які называўся «падаткам») на куплю валюты, то бок за кошт увядзення множнасці курсаў. Пасля прызначэння новага кіраўніка Нацбанка, у апошнія дні 2014 года, рэгулятар пачаў прымаць меры для адыходзе ад множнасці курсаў за кошт зніжэння памеру збору з 30% да 20%,

суразмерна з павелічэннем афіцыйнага курсу беларускага рубля¹.

Апісанне асноўных падзей, якія вызначылі ацэнку трэнду

1. Агульная сітуацыя ў эканоміцы Беларусі пагоршылася ў параўнанні з папярэднім паўгоддзем. У першую чаргу гэта звязана з назапашваннем негатыўных наступстваў ад нізкага ўзроўню эфектыўнасці дзяржаўных прадпрыемстваў. Выраслі запасы гатовай прадукцыі (на 22% з пачатку года на 1 снежня), крэдытorskая і дэбіторская запавычанасці выраслі на 13,8% і 10,2% адпаведна (на 1 лістапада). Колькасць стратных прадпрыемстваў вырасла ў 1,6 разоў, а сума чыстай страты такіх прадпрыемстваў вырасла ў 1,7 разоў. Хоць у лістападзе інфляцыя запаволілася да 0,6%, з пачатку года яе рост склаў 15,5%. З улікам укладу дэвальвацыі, гадавая інфляцыя будзе вышэйшая за запланаваны ўзровень мінімум у паўтара разы.

2. Другая палова 2014 года была багатай на няўдалыя рашэнні кіраўніцтва краіны. Увядзенне абмежаванняў на пастаўкі ўкраінскіх тавараў выклікалі ўвядзенне абмежавальных мер з боку Украіны ў адказ. Пазней абмежаванні былі знятыя спачатку з беларускага, а потым і з украінскага боку. Неэфектыўнай апынулася мера па павелічэнні долі безнаяўных разлікаў у эканоміцы за кошт увядзення камісійнага збору за інкасацыю. Адпаведная пастанова была адмененая так і не ўступіўшы ў сілу. У сваю чаргу, усе спробы знізіць кошт рублёвых рэсурсаў для насельніцтва і прадпрыемстваў таксама не мелі поспеху: стаўка па крэдытах вярнулася на зыходныя пазіцыі, адначасова суправаджаючыся аслабленнем беларускага рубля.

3. Для павелічэння аб'ёмаў паступленняў у бюджэт у Беларусі быў запусчаны цэлы комплекс мер па барацьбе з ценявой эканоміяй. Так, былі ўведзеныя абмежаванні на здзелкі аб'ёмам больш за 1000 базавых велічынь, павялічаныя долі безнаяўных плацяжоў, накладзена забарона на прымяненне спрошчанай сістэмы падаткаабкладання, актывізавана барацьба з «заробкамі ў канверце» і барацьба з «дармаедствам». Гэтыя меры, аднак, наўрад ці дадуць жаданы вынік, паколькі накіраваны на павелічэнне колькасці падаткаплацель-

¹ 3 8 студзеня 2015 года збор на пакупку валюты быў скасаваны.

шчыкаў і падаткаабкладнай базы, а не на структурную змену правілаў гульні ў падатковай сферы. Такая стратэгія будзе толькі заахвочваць да пошуку новых шляхоў абыходу падатковага заканадаўства.

4. Дэвальвацыя беларускага рубля, распачатая 19 снежня 2014 года, акрамя ўвядзення збору на куплю валюты, суправаджалася цэлым шэрагам іншых абмежавальных мер. Так, быў зачынены пазабіржавы рынак гандлю валютай, павялічана доля абавязковага продажу валютнай выручкі да 50%, абмежаваныя аб'ёмы крэдытавання эканомікі і ўведзеныя дэпазіты ў рублях з гарантаваным прыбыткам.

5. Кіраўніцтвам краіны быў пачаты актыўны пошук крыніц валютных паступленняў. Адным з апошніх спраў ужо былога прэм'ер-міністра Міхаіла Мясніковіча было абмеркаванне з расійскім калегам умоў дадатковай дапамогі беларускай эканоміцы. Беларускім паслам у чарговы раз была пастаўлена задача спрыяць павелічэнню экспарту тавараў. А ўключэнне ў склад новага ўрада банкіра ў рангу першага віцэ-прэм'ера толькі пацвярджае вострую патрэбу Беларусі ў тэрміновым пошуку валюты.

Апісанне дадатковых падзей

1. У снежні былі прынятыя важнейшыя параметры прагнозу сацыяльна-эканамічнага развіцця Рэспублікі Беларусь і асноўныя напрамкі грашова-крэдытнай палітыкі на 2015 год. У папярэднія гады прыняцце параметраў адбылася ў канцы года, а не ў пачатку снежня. Верагодна, кіраўніцтва краіны ўсведамляла высокія рызыкі ўзнікнення крызісу, і прагнозы былі зацверджаныя загадзя, каб паспець заклаасці ў іх хоць нейкі рост.

2. Па прычыне росту аб'ёмаў продажаў калійных угнаенняў і скарачэння паступленняў у бюджэт, экспертная льгота на пастаўкі калію, якой валодала «Беларуская калійная кампанія», была ліквідаваная. Таксама быў уведзены збор на экспарт беларускай нафты. Аб'ём экспартных пошлін на нафту, якія Беларусь зможа пакінуць у бюджэце, у наступным годзе будзе значна ніжэйшы за 1,5 млрд. далараў, аб'яцаных міністэрствам фінансаў у канцы лістапада 2014 года. Дадзеная сума была разлічана зыходзячы з цаны на нафту не ніжэй за 70 далараў за барэль, а пры далейшым яе падзенні будзе зніжацца і аб'ём пошлін, якія застаюцца ў беларускім бюджэце. ■

Короткі прагноз на наступнае паўгоддзе

Спробы Беларусі застацца нейтральнай у канфлікце Расіі з краінамі Захаду не прынеслі чаканых дывідэндаў. Затое спробы зарабіць на транзіце санкцыйнымі таварамі ўжо выклікалі моцную незадаволенасць Расіі. Адмова ад выдачы новага крэдыту і абмежаванні для беларускіх вытворцаў прадуктаў харчавання – відавочныя вынікі гэтай незадаволенасці. Можна чакаць, што наступным вынікам будзе агульнае зніжэнне аб'ёму субсідзіравання беларускай эканомікі ў наступным паўгоддзі.

Перадвыбарчы год «звязвае рукі» беларускай эканоміцы. Пагаршэнне кан'юнктуры на знешніх рынках і неабходнасць утрымання ўзроўню жыцця грамадзян у перадвыбарчы год паставяць перад уладамі краіны няпростыя задачы. На працягу наступнага паўгоддзя варта чакаць:

- узмацнення цвёрдасці грашова-крэдытнай палітыкі, што ў перадвыбарчы год можа выклікаць канфлікты паміж Нацбанкам і ўрадам;
- скачкападобную дэвальвацыю беларускага рубля;
- з'яўлення цэнавых дыспрапорцый з прычыны мараторыя на рост цэн на айчынныя тавары і як выніку – рост інфляцыйных чаканняў;
- зніжэння аб'ёмаў крэдытавання эканомікі для дасягнення макраэканамічнай стабілізацыі;
- з'яўлення новых заканадаўчых ініцыятыў, накіраваных на прыцягненне ўнутраных сродкаў (накшталт «падатку на дармаедства»).

Трэнд 3

Якасць кіравання і вяршэнства права

Асноўная тэндэнцыя: пералом трэнду, рух у бок пагаршэння

Агульная характарыстыка асноўных тэндэнцый

Другое паўгоддзе 2014 года выявілася багатым на знешне- і ўнутрыпалітычныя падзеі, якія аказалі значны ўплыў на тэндэнцыі ў сферы права і якасці кіравання ў Беларусі.

У гэты перыяд была ратыфікаваная дамова пра Еўразійскі эканамічны саюз (ЕАЭС), закліканая яшчэ цясней палітычна і эканамічна звязць з Расіяй Беларусь і іншыя краіны, што далучыліся да саюза. Адначасова з акцэнтаваннем суверэнітэту (увядзенне рэжыму памежнай тэрыторыі ў раёнах, прылеглых да Расіі), беларускія ўлады па меры магчымасці ажыццяўлялі спробы кропкавага паляпшэння інвестыцыйнага клімату (найбольш паказальны прыклад – указ №326 пра Кітайска-беларускі індустрыяльны парк).

У перыяд, які разглядаецца, узмацнілася тэндэнцыя да кіравання краінай у «ручным рэжыме». У прыватнасці, яна закранула рэгуляванне рынку працы і медыя, а таксама кадравую палітыку ў вышэйшым кіраўніцтве краіны. Пры гэтым узмацненне ўзроўню рэгулявання зусім не азначала прагрэсу ў сферы якасці кіравання і вяршэнства права. Значных станоўчых зменаў не адбылося, а пазітыўныя якасныя змены адбыліся толькі ў вузкіх галінах.

Апісанне асноўных падзей, якія вызначылі ацэнку трэнду

1. Канец 2014 года выдаўся багатым на важныя падзеі, але асноўнай падзеяй, якая пацвярджае трэнд, стала перастаноўка вышэйшых кіруючых кадраў. Змена практычна ўсяго складу ўрада, кіраўніцтва Адміністрацыі прэзідэнта і Нацыянальнага банка, відавочна, мела дзве мэты: фармальна ўскласці віну за валютны крызіс канца года на былы склад урада і заклікаць на ключавыя пасады новых менеджараў з вертыкалі ўлады, якія павінны будуць кіраваць краінай у перадвыбарным 2015 годзе. Адзначым, што тэндэнцыя адноснага амаладжэння вышэйшага кіраўніцтва міністэрстваў і ведамстваў намецілася яшчэ раней. Тут варта ўзгадаць змену кіраўнікоў Міністэрства абароны і Дзяржаўнага мытнага камітэта. Гаворачы пра канкрэтныя персаналі, неабходна адзначыць, што практычна ўсе «старыя» кадры атрымалі новыя прызначэнні. У прыватнасці, Андрэй Кабякоў атрымаў пасаду прэм'ер-міністра, Аляксандр Косінец стаў кіраўніком Адміністрацыі прэзідэнта, а Міхаіл Мясніковіч стаў старшынёй Савета Рэспублікі.

2. У прынятай у снежні Дырэктыве і спада-

рожных документах апісаныя негатыўныя сцэнары, якія пагражаюць бяспецы краіны, і варыянты рэакцыі на патэнцыйныя пагрозы ў бліжэйшыя пяць гадоў. Пасяджэнне Савета бяспекі, на якім была падпісана Дырэктыва, насіла планавы характар, аднак відавочна, што прыняцце падобнага дакумента выклікала змяненнем знешнепалітычнай сітуацыі. Пры гэтым, мабыць, упершыню за ўвесь час у кантэксце знешніх пагроз прэзідэнт, каментуючы прыняцце Дырэктывы, згадаў «усходні накірунак» пагроз. Змест Дырэктывы і спадарожных дакументаў мае сакрэтны характар, таму аналізаваць яго не ўяўляецца магчымым. У святле аналізаванага трэнду значэнне мае факт працягу прывядзення дзяржаўных органаў у стан павышанай мабілізацыі напярэдадні 2015 года.

3. За сухой фармулёўкай мэты прынятага ў верасні Указа аб усталёўцы памежнай зоны ўздоўж мяжы з Расіяй – «рашэнне задач па выяўленні і спыненні транзітнай незаконнай міграцыі, наркатрафіку і незаконнага перамяшчэння праз мяжу таварна-матэрыяльных каштоўнасцяў» – стаіць больш значны палітычны і псіхалагічны аспект. Ва ўмовах неспакойнай абстаноўкі ў суседніх краінах, у тым ліку асцярог з нагоды рэалізацыі Расіяй «украінскага сцэнара» ў Беларусі, увядзенне рэжыму памежнай тэрыторыі і памежнай зоны – гэта крок, які дазволіць хаця б часткова кантраляваць самы працяглы ўчастак беларускай мяжы, які да таго фактычна не кантраляваўся.

4. З прыняццем Дэкрэта №5 «Аб узмацненні патрабаванняў да кіруючых кадраў і работнікаў арганізацый» пашыраюцца правы і абавязкі кіраўнікоў дзяржаўных і прыватных арганізацый у галіне забеспячэння «вытворча-тэхналагічнай, выканальніцкай і працоўнай дысцыпліны». За невыкананне патрабаванняў Дэкрэта кіраўнікі арганізацый могуць быць звольненыя, прычым такая санкцыя па пісьмовым патрабаванні правяраючых органаў можа быць прыменена нават у дачыненні да кіраўнікоў прыватных прадпрыемстваў. Дэкрэт уводзіць спіс так званых «дыскрэдытуючых абставінаў», пры якіх працоўная дамова з работнікамі і кіраўнікамі можа быць скасаваная. На працягу пяці гадоў пасля звальнення «ў сілу дыскрэдытуючых абставінаў» прымаць такога супрацоўніка на працу ў якасці кіраўніка можна толькі з дазволу мясцовых органаў улады. Адначасова кіраўнікам прадастаўленыя дадатковыя (у параўнанні з Працоўным кодэксам) правы ў адносінах да работнікаў, якія парушаюць дысцыпліну. Дэкрэт дазваляе змяняць існуючыя ўмовы працы з паведам-

леннем за 7 дзён (раней гэты тэрмін складаў 30 дзён), дэпрэміраваць работніка на тэрмін да 12 месяцаў, неадкладна адхіляць ад працы і, адпаведна, не выплачваць заробак, а таксама звальняць работніка ў спрошчаным парадку. Гэтыя жорсткія меры наўрад ці прывядуць да павышэння эфектыўнасці гаспадарання. Разам з тым, ужо зараз можна прагназаваць значную колькасць фактаў злоўжывання правамі, прадастаўленымі Дэкрэтам.

Апісанне дадатковых падзей

1. Ратыфікацыя дамовы пра ЕАЭС беларускім парламентам была чаканым крокам, хоць на фоне гандлёвага супрацьстаяння з Расіяй інтрыга заставалася да апошняга моманту. З 2015 года Саюз пачынае паўнаважна функцыянаваць, прычым, акрамя першапачатковых трох краін – удзельніц, у яго ўвойдуць таксама Армения і Кыргызстан. Будучыня саюза, тым не менш, застаецца пад пытаннем, паколькі інтарэсы і чаканні краін – удзельніц значна розняцца, асабліва гэта тычыцца інтарэсаў Расіі і астатніх «малодшых» партнёраў па Саюзе.

2. Адною з галоўных навацый прынятага ў снежні закона «Аб сродках масавай інфармацыі» з'яўляецца распаўсюджванне яго дзеяння на інфармацыйныя рэсурсы, размешчаныя ў сетцы інтэрнэт. Практычным вынікам прыняцця закона з'яўляецца тое, што ўладальнікі рэсурсаў будуць абавязаныя не дапускаць распаўсюджвання інфармацыі, змест якой супярэчыць патрабаванням закона. Закон прадугледжвае блакаванне або абмежаванне доступу да рэсурсаў, якія атрымалі на працягу года два папярэджанні пра недапушчальнасць распаўсюду паведамленняў або матэрыялаў, забароненых для распаўсюду.

4. Указ №326 пра Кітайска-беларускі інду-

стрыяльны парк¹ закліканы прывесці прававое рэгуляванне ў адпаведнасць з сучаснымі рэаліямі і надаць новы імпульс праекту, які набыў дадатковую важнасць для краіны ва ўмовах непрадказальных паводзін расійскіх партнёраў. У адпаведнасці з Указам, Парк прызнаны асобнай тэрытарыяльнай адзінкай Рэспублікі Беларусь з адмысловым рэжымам выкарыстання. Рэзідэнты парку вызваляюцца ад шэрагу падаткаў на тэрмін да 10 гадоў з моманту рэгістрацыі ў якасці рэзідэнта і атрымліваюць іншыя льготы. З пункту гледжання прыцягнення буйных інвестараў ідэя парку і рамачныя ўмовы, несумненна, добрыя. Застаецца пачакаць і ўбачыць, наколькі ўказ зможа павялічыць давер інвестараў да краіны, у якой заканадаўчае рэгуляванне ажыццяўляецца па большай частцы ў аператыўным парадку дэкрэтамі і ўказами прэзідэнта, якія маюць сілу закона.

5. Зацверджаная Саветам Міністраў Праграма развіцця сістэмы дзяржаўнай рэгістрацыі нерухомай маёмасці на 2014–2018 гады прадугледжвае пераход ад папяровых архіваў да лічбавых. Плануецца, што частка працэсу рэгістрацыі будзе цалкам аўтаматызаваная і будзе рэалізаваная магчымасць звярнуцца па рэгістрацыю дыстанцыйна ў электроннай форме. Таксама прадугледжана скарачэнне тэрмінаў рэгістрацыі нерухомасці з цяперашніх 2-7 рабочых дзён да 1 гадзіны ў будучыні. Адзіны дзяржаўны рэгістр нерухомай маёмасці будзе адаптаваны пад міжнародны стандарт ISO 19152, што павінна даць Беларусі магчымасць з часам інтэгравацца ў міжнародныя рынкі нерухомасці. ■

¹ Хоць указ быў падпісаны 30 чэрвеня 2014 года, апублікаваны ён быў толькі 8 ліпеня, і з гэтай прычыны ўключаны ў спіс падзей, што адбыліся ў другім паўгоддзі.

Кароткі прагноз на наступнае паўгоддзе

Ва ўмовах нявызначанай знешняй і ўнутранай палітычнай абстаноўкі надзвычай складана даваць прагноз на наступнае паўгоддзе. Тым не менш, можна меркаваць, што ў год прэзідэнцкіх выбараў будзе адбывацца «закручванне гаек», г. зн. узмацніцца ўмяшанне дзяржавы ва ўсе сферы жыцця і адбудзецца кансервацыя існуючай сістэмы кіравання. Прызначэнне новых асоб на кіруючыя пасады выклікана не столькі імкненнем пачаць рэформы, колькі неабходнасцю збіць крызісныя з'явы ў эканоміцы.

Цяпер стае відавочным, што перыяд, калі беларускае кіраўніцтва магло спакойна засяродзіцца на ўдасканаленні прававога асяроддзя і органаў кіравання, каб даць штуршок развіццю канкурэнтных пераваг Беларусі, скончаны. У 2015 годзе ўлады будуць вымушаныя працаваць у аўральным рэжыме, рэагуючы на знешнія і – асабліва – унутраныя крызісныя з'явы.

Трэнд 4

Геапалітычная арыентацыя

Асноўная тэндэнцыя: узмацненне напружанасці ў адносінах з Расіяй, паступовая нармалізацыя адносінаў з Захадам

Агульная характарыстыка асноўных тэндэнцый

На фоне інтэграцыі ў межах Еўразійскага эканамічнага саюза (ЕАЭС) абвастрыліся палітычныя і эканамічныя супярэчнасці паміж Беларуссю і Расіяй. Гэта было звязана з абвінавачваннямі беларускіх прадпрыемстваў у рээкспарце забароненых у Расіі еўрапейскіх тавараў і з адрознай ад Крамля пазіцыяй у дачыненні да крызісу ва Украіне.

Захавалася і ўмацавалася тэндэнцыя нармалізацыі стасункаў з Захадам. Адбыліся чарговыя раўнды кансультацый па спрашчэнні візавага рэжыму і па пытаннях мадэрнізацыі з Еўрапейскім саюзам. Прайшоў шэраг важных мерапрыемстваў і ўзаемных візітаў у межах беларуска-амерыканскіх адносін. Узважаная пазіцыя беларускага кіраўніцтва па Украіне, якая прывяла да прызнання Мінска ў якасці перагаворнай пляцоўкі, палепшыла міжнародны імідж Беларусі і садзейнічала актывізацыі кантактаў з Захадам.

Апісанне асноўных падзей, якія вызначылі ацэнку трэнду

1. Адна з асноўных праблемных кропак у беларуска-расійскіх адносінах – асабліва пазіцыя Беларусі ў дачыненні да ўкраінскага кіраўніцтва, збройнага канфлікту на ўсходзе Украіны і прызнання анэксіі Крыма. Беларусь працягвае падтрымліваць Украіну ў розных пытаннях і выкарыстоўвае сваю балансуючую пазіцыю паміж Расіяй і Украінай у якасці прадмета гандлю ў адносінах з Еўрапейскім саюзам і ЗША.

Эканамічная стагнацыя ў Расіі, падзенне цен на нафту і абвал расійскага рубля прывялі да нявызначанасці ў гандлёвых адносінах і росту страт беларускіх экспарцёраў.

Галоўнымі падзеямі другога паўгоддзя сталі ратыфікацыя беларускім парламентам Дамовы пра стварэнне Еўразійскага эканамічнага саюза (9 кастрычніка), а таксама дамоўленасць пра дадатковыя субсідыі Расіі. Ратыфікацыя стала магчымай пасля ўрэгулявання пытання пра кампенсацыю Беларусі магчымых страт ад падатковага манеўру ў нафтавай галіне Расіі. Нягледзячы на першапачатковую непадатлівасць, Расійская Федэрацыя ў выніку пагадзілася кампенсаваць Беларусі 700 млн. даляраў шляхам пералічэння поўнай сумы паступленняў ад экспартных нафтавых пошлін у беларускі бюджэт у 2015 годзе.

Нягледзячы на пазітыўную інтэграцыйную

дынаміку, прадстаўнікі беларускага кіраўніцтва працягнулі рабіць крытычныя заявы на адрас Расіі. Пры ратыфікацыі дамовы пра стварэнне ЕАЭС Палата прадстаўнікоў зрабіла адмысловую заяву пра неабходнасць адмены ўсіх выключэнняў і абмежаванняў у новым інтэграцыйным утварэнні.

14 кастрычніка намеснік прэм'ер-міністра Уладзімір Сямашка заявіў пра наяўнасць рознагалоссяў з расійскімі партнёрамі па пытанні інтэграцыйных праектаў. 17 кастрычніка прэзідэнт Беларусі падчас сваёй прэс-канферэнцыі для расійскіх рэгіянальных СМІ зрабіў некалькі рэзкіх выпadaў на адрас Расіі. У прыватнасці, ён назваў расійскі падатковы манеўр праявай імперскіх амбіцый і заявіў, што частка пскоўскіх, смаленскіх і бранскіх зямель калісьці належалі Беларусі.

Эканамічныя праблемы павысілі напружанасць у двухбаковых адносінах, якая выяўлялася ў шматлікіх выпадках забаронаў і прыпынення паставак розных беларускіх тавараў (мяса, мясных прадуктаў, садавіны, гародніны) расійскімі дзяржаўнымі службамі, перш за ўсё Рассельгаснаглядам. 21 лістапада Рассельгаснагляд забараніў імпарт прадукцыі дзевяці беларускіх мясакамбінатаў, выказаўшы прэтэнзіі да іх якасці. Больш за дваццаць беларускіх прадпрыемстваў пацярпелі ад падобных забаронаў. Пра вастрыню супярэчнасцяў сведчыць і перанос канфлікту ў публічную прастору. Беларускі прэзідэнт зрабіў шэраг жорсткіх заяваў з крытыкай дзеянняў расійскага боку.

На фоне ўзаемнай крытыкі бакоў беларускія мытныя службы, паводле прэсы, 8 снежня аднавілі дагляд грузавага аўтатранспарту на беларуска-расійскай мяжы, што негатыўна адбілася на іміджы Мытнага саюза і Еўразійскага эканамічнага саюза, фарміраванне якога яшчэ не завяршылася. Больш за тое, па паведамленнях СМІ, 29 снежня беларуская мытня перашкодзіла транзіту 29 грузавікоў з электронікай і бытавой тэхнікай з Калінінградскай вобласці, якія рухаліся ў Расію праз літоўска-беларускую мяжу.

2. 26 жніўня ў Мінску адбыўся саміт у фармаце Украіна–Еўрапейскі саюз–Мытны саюз, на якім прысутнічалі прэзідэнты Беларусі, Расіі, Казахстана, Украіны, а таксама высокі прадстаўнік ЕС па знешняй палітыцы і пытаннях энергетыкі Понтэр Отынгер і камісар па пытаннях гандлю Карл дэ Гухт. Акрамя ўдзелу ў мерапрыемствах саміту, Кэтрын Эштан правяла двухбаковую сустрэчу з прэзідэнтам Беларусі

Аляксандрам Лукашэнкам, у ходзе якой падзякавала беларускаму прэзідэнту за ініцыятыву ў правядзенні мірных перамоваў. Хоць сур'ёзнага прагрэсу ў пытанні ўрэгулявання ўкраінскага крызісу ў ходзе перамоваў дасягнута не было, беларускае кіраўніцтва здолела добрыя адносіны як з Украінай, так і з Расіяй, якая вымушана была прызнаць за Беларуссю ролю нейтральнай перамоўнай пляцоўкі.

Яшчэ адным каталізатарам узаемадзеяння з краінамі ЕС сталі санкцыі Расіі ў дачыненні да еўрапейскіх вытворцаў прадуктаў харчавання. У верасні-кастрычніку назіралася прыкметная актывізацыя прадстаўнікоў палітычных і дзелавых колаў беларускіх суседзяў з ЕС з мэтай пошуку магчымасцяў перапрацоўкі прадукцыі і яе экспарту праз Беларусь.

3. 8-10 ліпеня адбыўся візіт беларускай дэлегацыі на чале з намеснікам міністра замежных спраў Аленай Купчынай у Брусэль, дзе прайшоў другі раўнд кансультацый па пытаннях мадэрнізацыі. На гэты раз у парадак дня ўваходзілі пытанні гандлю і інвестыцый. Трэці і чацвёрты раўнды прайшлі адпаведна 29 верасня – 1 кастрычніка ў Брусэлі і 19 лістапада ў Мінску. Трэці раўнд быў прысвечаны пытанням кіравання воднымі рэсурсамі, утылізацыі адкідаў, захавання біялагічнай разнастайнасці, паляпшэння радыялагічнага кантролю, развіцця энергетычнай і транспартнай сістэм Беларусі, выкарыстання альтэрнатыўных крыніц энергіі, а таксама далучэння Беларусі да тэматычных механізмаў і праграм ЕС. У межах чацвёртага раўнда кансультацый абмяркоўваліся пытанні адукацыі, рэгіянальнага развіцця і сацыяльнай палітыкі ў Беларусі, а таксама інструменты садзейнічання ЕС у гэтых галінах.

4. 22 ліпеня міністр замежных спраў Беларусі Уладзімір Макей узяў удзел у міністэрскай сустрэчы краін «Усходняга партнёрства» ў Брусэлі. Міністры абмеркавалі перспектывы развіцця «Усходняга партнёрства» ў святле сітуацыі ў рэгіёне, а таксама падпісанне Грузіяй, Малдовай і Украінай пагаднення аб асацыяцыі з ЕС. Таксама былі разгледжаныя пытанні падрыхтоўкі да саміту «Усходняга партнёрства», запланаванага на травень 2015 года ў Рызе.

5. 8-11 верасня ў Мінску знаходзілася змешаная ўрадавая дэлегацыя з ЗША¹. Для яе былі арганізаваныя сустрэчы ў міністэрствах адукацыі, абароны, эканомікі, замежных спраў, адбылася сустрэча з лідэрамі апазіцыі і грамадзянскай супольнасці, сваякамі палітвязняў, прадстаўнікамі незалежных даследчых цэнтраў і бізнесоўцамі. Паводле афіцыйнай

інфармацыі, мэтай візіту было даследаванне стану спраў у Беларусі ў сферы правоў чалавека, эканамічнага развіцця, пытанняў бяспекі і міжнародных адносін, а таксама даследаванне магчымасцяў аднаўлення і пашырэння супрацоўніцтва з Беларуссю ў сферах узаемных інтарэсаў. Паводле наяўных неафіцыйных дадзеных, на сустрэчах у дзяржорганах гаворка ішла пра бягучыя і запланаваныя рэформы ды магчымасці дапамогі з боку ЗША, гэта значыць, прынамсі пра магчымасці «мадэрнізацыйных дыялогаў» з Еўрасаюзам, якія былі запушчаныя яшчэ раней.

У верасні 2014 года адбылася яшчэ адна беспрэцэдэнтная для сённяшняга ўзроўню беларуска-амерыканскіх адносін падзея: 22-24 верасня адбыўся візіт у ЗША дэлегацыі на чале з прэм'ер-міністрам Беларусі Міхаілам Мясніковічам. Нагодай для візіту паслужыў удзел у саміце ААН па змяненні клімату. Аднак разам з гэтым адбылося яшчэ некалькі важных падзей: беларуска-амерыканскі інвестыцыйны форум, сустрэча з намеснікам выканаўчага дырэктара МВФ Мін Джу, сустрэча з генсекам ААН і прыём у прэзідэнта ЗША, дзе адбыўся кароткі пратакольны абмен прывітаннямі паміж Мясніковічам і Абамам.

6. 14 лістапада ў Лондане прайшоў Беларуска-амерыканскі інвестыцыйны форум. Галоўнымі дзеючымі асобамі беларускай дэлегацыі сталі міністр эканомікі Мікалай Снапкоў і старшыня праўлення Банка развіцця Сяргей Румас. Паводле інфармацыі Нацыянальнага агенцтва інвестыцый і прыватызацыі², форум наведалі 150 удзельнікаў.

7. 24 і 25 лістапада ў Брусэлі прайшоў другі раўнд перамоваў па пытанні заключэння паміж Беларуссю і ЕС пагаднення аб спрощчаным візавым рэжыме і рэадмісіі.

11 снежня кіраўнікі дыпламатычных місій краін – членаў ЕС былі запрошаныя на сустрэчу ў МЗС Беларусі, у ходзе якой Алена Купчына нечакана праінфармавала еўрапейскіх дыпламатаў аб праблемных пытаннях у адносінах Беларусі і Расіі і развіцці еўразійскіх інтэграцыйных працэсаў. Як паведаміла прэс-служба МЗС Беларусі, «у гэтым кантэксце была адзначана важнасць дыялогу і супрацоўніцтва паміж Беларуссю і ЕС». Такім чынам, упершыню пасля 2010 года Мінск адкрыта апелюе да ЕС па пытаннях яго двухбаковых стасункаў з Крамлём. Цяпер гэта адбываецца на фоне абмежаванняў паставак беларускай малочнай і мясной прадукцыі ў Расію.

Апісанне дадатковых падзей

1. У пачатку ліпеня ў бюджэт Беларусі паступілі 450 млн. даляраў дзяржкрэдыту Расіі ў межах міжурадавага пагаднення ад 31 студзеня 2014 года. 24 ліпеня расійскі пасол у Беларусі

1 У склад дэлегацыі ўвайшлі памочнік адміністратара Агенцтва ЗША па міжнародным развіцці Пэйдж Аляксандар, намеснік памочніка міністра абароны ЗША Эвеліна Фаркас, намеснік памочніка дзяржаўнага сакратара ЗША Томас Мелія, супрацоўнікі Дзярждэпартаменту, рэгіянальнага аддзялення Агенцтва ЗША па міжнародным развіцці і пасольства ЗША ў Мінску.

2 Спіс удзельнікаў Беларускага інвестыцыйнага форуму ў Лондане, Вялікабрытанія, 14.11.2014, <http://investinbelarus.by/invest/forumLondon/participants/>

заявіў, што Расія прапанавала размясціць у Беларусі вытворчасць некалькіх тысяч найменняў прадукцыі для свайго абаронна-прамысловага комплексу, а 13 жніўня Беларусь і Расія дамовіліся пра дадатковыя пастаўкі харчавання для пераадолення наступстваў расійскага гандлёвага эмбарга.

29 верасня ў бюджэт Беларусі паступіў 1 млрд. 550 млн. даляраў дзяржкрэдыту Расіі, раней ухваленага прэм'ер-міністрам Дзмітрыем Мядзведзевым. З кастрычніка ўрад РФ ухваліў вылучэнне Беларусі яшчэ аднаго дзяржаўнага крэдыту аб'ёмам да 10 млрд. даляраў на фінансаванне 90% кошту кантрактаў па будаўніцтве АЭС у Астраўцы.

2. 15 кастрычніка Галоўнакамандуючы ВПС Расіі заявіў пра стварэнне расійскай авіябазы з дыслакацыяй знішчальнікаў Су-27 у Бабруйску ў 2016 годзе, а пазней расійскі міністр абароны паведаміў пра завяршэнне паставак у Беларусь чатырох зенітна-ракетных комплексаў С-300.

3. У пачатку ліпеня ЕС скараціў санкцыйны спіс у дачыненні да Беларусі: з яго былі выключаныя прозвішчы васьмі чыноўнікаў, а адно прозвішча было дададзена. Нягледзячы на нязначнасць гэтага дзеяння, многія назіральнікі інтэрпрэтавалі яго як пазітыўны крок на шляху да нармалізацыі адносін.

30 кастрычніка Савет ЕС прыняў рашэнне працягнуць дзеянне санкцый у дачыненні да Беларусі яшчэ на год. Пры гэтым з санкцыйнага спісу былі выключаныя прозвішчы 24 грамадзян (у тым ліку некалькіх журналістаў дзяржаўных СМІ) і 7 прадпрыемстваў Беларусі. Такім чынам, пасля гэтага рашэння ў ім застаўца 201 чалавек і 18 прадпрыемстваў³.

3 У тым ліку, з «чорнага спісу» ЕС былі выключаныя бізнесоўцы Уладзімір Пецфіеў і Анатоль Тэрнаўскі, а таксама шэраг прадпрыемстваў, што належаць яшчэ аднаму буйному бізнесоўцу Юрыю Чыжу. Гэта было зроблена да таго, як Суд ЕС прыняў рашэнне па іх скаргах.

Кароткі прагноз на наступнае паўгоддзе

Нягледзячы на далейшую інтэграцыю, беларуска-расійскія адносіны ўступілі ў паласу нявызначанасці. Рознагалосці Мінска і Масквы ў гандлёвых пытаннях, складанасці ў расійскай эканоміцы, а таксама напружанасць, звязаная з падтрымкай Кіева беларускім кіраўніцтвам, ставіць прэзідэнта Лукашэнку ў складаную сітуацыю ў электаральны год. Яму трэба будзе знаходзіць баланс паміж нармалізацыяй адносін з Захадам, неабходнасцю захаваць падтрымку беларускай эканомікі з боку Расіі і падтрыманнем добрых адносін з Украінай.

Прынамсі да прэзідэнцкіх выбараў адносіны з Захадам будуць паступова паляпшацца. Магчымае падпісанне пагадненняў аб спрашчэнні візавага рэжыму і рэадмісіі з Еўрасаюзам. Можна таксама чакаць інтэнсіфікацыі перамоваў з ЗША аб аднаўленні паўнаважнасці дзейнасці пасольстваў.

Са свайго боку Расія будзе аказваць усё большы ціск на Беларусь, каб заповольць паляпшэнне яе адносін з Захадам, прымусяць заняць больш акрэсленую прарасійскую пазіцыю адносна канфлікту ва Украіне, дапусціць расійскі капітал да прыватызацыі беларускіх прадпрыемстваў і дазволіць у Беларусі стварэнне расійскіх ваенных баз.

4. 23 і 24 лістапада Уладзімір Макей знаходзіўся з рабочым візітам у Аўстрыі. У ходзе насычанага праграмы, якая ўключала, у асноўным, сустрэчы па лініі ААН і ЦЕІ, беларускі міністр правёў перамовы з аўстрыйскім калегам Себасціянам Курцам. Былі абмеркаваныя актуальныя пытанні двухбаковых адносін, стан адносін Беларусі і Еўрасаюза, а таксама рэгіянальныя праблемы. У Вене У. Макей таксама правёў сустрэчу з прэзідэнтам Федэральнай палаты эканомікі Аўстрыі Крыстафам Ляйтам: абмяркоўваліся перспектывы гандлёва-эканамічнага і інвестыцыйнага ўзаемадзеяння.

5. Яшчэ адно прыкметнае мерапрыемства эканамічнага характару адбылося 1 снежня ў Варшаве – Беларуска-польскі інвестыцыйны форум. Беларускаю дэлегацыю ўзначаліў намеснік прэм'ер-міністра Міхаіл Русы. У ходзе форуму адбылося падпісанне трох пагадненняў аб супрацоўніцтве: паміж Нацыянальным агенцтвам інвестыцый і прыватызацыі і Польскім агенцтвам інфармацыі і замежных інвестыцый, паміж Рэспубліканскім інстытутам прафесійнай адукацыі і Пазнанскага цэнтрам бесперапыннай адукацыі, а таксама паміж Дзяржаўным камітэтам па стандартызацыі і Польскім камітэтам па стандартызацыі.

6. 10 снежня Уладзімір Макей, а затым і Алена Купчына прынялі дэлегацыю палітычных дырэктараў знешнепалітычных ведамстваў краін – удзельніц Вышаградскай групы (Польшча, Славакія, Венгрыя і Чэхія). Візіт дэлегацыі такога фармату ў Мінск адбыўся ўпершыню. Гэта, безумоўна, з'яўляецца адлюстраваннем сітуацыі, якая склалася ў выніку ўкраінскага крызісу, і ўзрастання жадання дзяржаў – членаў ЕС наладзіць канструктыўны дыялог з Беларуссю. ■

Трэнд 5

Культурная палітыка

Асноўная тэндэнцыя: паляпшэнне, рух у бок якасных зменаў

Агульная характарыстыка асноўных тэндэнцый

У другім паўгоддзі 2014 года ў культурным жыцці Беларусі адбываліся прыкметныя змены. Назіралася адносна лібералізацыя культурнай прасторы: упершыню за доўгі час улады дазвалялі больш, чым забаранялі, а так званыя «чорныя спісы выканаўцаў» практычна не выкарыстоўваліся. У сувязі з украінскімі падзеямі асабліваю актуальнасць набыла «мяккая беларусізацыя», пры правядзенні якой беларуская грамадзянская супольнасць рэалізавала шэраг новых ініцыятыў і зноў значна апярэдзвала ўладныя структуры. Улада ў гэтым пытанні заняла асцярожную і вычальна-нейтральную пазіцыю. За мінулы перыяд удалося ажыццявіць шэраг прыкметных культурных праектаў, што прадэманстравалі вялікі патэнцыял беларускага нацыянальнага мастацтва: выканальніцкай школы, сучаснага візуальнага мастацтва і інш.

Тым не менш, не адбылося прагрэсу ў вырашэнні галоўных і балючых праблем афіцыйнай культурнай палітыкі. У Беларусі па-ранейшаму адсутнічае доўгатэрміновая выразна акрэсленая канцэпцыя развіцця нацыянальнай культуры, адбываецца залішня палітызацыя, ідэалагізацыя культурнага поля робіць відавочным эстэтычнае і ідэалагічнае процістаянне афіцыйнай культуры і сучаснага беларускага андэграўнду, прыкметна нарастае кадравы крызіс.

Апісанне асноўных падзей, якія вызначылі ацэнку трэнду

1. Адносна лібералізацыя беларускай культурнай прасторы была найбольш прыкметная ў сферы моладзевага музычнага мастацтва. У апошнія месяцы ўлады пазбягалі рэзанансных забаронаў, а пераважная большасць музычных гуртоў і выканаўцаў, якіх звязвалі з існаваннем так званых «чорных спісаў», ажыццяўлялі сваю канцэртную дзейнасць без перашкод. Афіцыйны дазвол быў дадзены нават на гастрольны выступ у Мінску ўкраінскага гурта «Акіян Эльзы», вядомага, у тым ліку, сваёй актыўнай падтрымкай украінскай рэвалюцыі.

На фоне беларускай музычнай «адлігі» не праяснілася сітуацыя з выступамі Д. Вайцюшкевіча: пасля трохгадовага перапынку Мінгарвыканкам выдаў выканаўцу гастрольнае пасведчанне на канцэрт у ДК ім. Шарко ў Мінску, запланаваны на 29 кастрычніка. Аднак у снежні не адбыліся яго канцэрты ў

Віцебску і Брэсце, і музыка атрымаў адмову ад упраўлення ідэалагічнай работы і культуры Мінгарвыканкама на правядзенне канцэрта, заяўленага на 12 студзеня ў ДК МАЗ.

Па-ранейшаму пад забаронай знаходзіцца творчая дзейнасць вядомага сваімі негатыўнымі выказваннямі на адрас дзеючай улады і прэзідэнта Сяргея Міхалка – лідэра гурта «Ляпіс Трубяцкой», які нядаўна распаўся. Выступленні створанага Міхалком новага гурта «BRUTTO» ў Беларусі не адбываецца. Пацвярджэннем негалоснай забароны на яго выступы стала адмена анансаванага загадзя хакейным матчам «Дынама» – «Медвешчак» 29 лістапада. Паведамленне пра канцэрт было знятае з сайта спартыўнага клуба «Дынама» без якіх-небудзь каментароў.

2. Не абышлося без забаронаў і ў іншых відах творчасці. 24 кастрычніка незадоўга да адкрыцця мастацкай выставы «Арт-Орша-Рубон» Беларускага саюза мастакоў «Пагоня», прысвечанай 500-годдзю бітвы пад Оршай, з экспазіцыі без тлумачэння прычын былі канфіскаваныя дзве карціны вядомага беларускага жывапісца Алеся Марачкіна. Пад забарону патрапілі палотны, прысвечаныя вострым злабадзённым тэмам: расійска-ўкраінскаму канфлікту і праблемам сучаснай беларускай улады.

23 кастрычніка ў Гродне была сарваная прэзентацыя новага рамана беларускага пісьменніка і журналіста Віктара Марціновіча «Мова». Палічыйшы сустрэчы з чытачамі несанкцыянаванай масавай акцыяй, супрацоўнікі міліцыі склалі адпаведны пратакол. У пачатку снежня ў кнігарні «Логвінаў» прайшла пазапланаваная падатковая праверка, па выніках якой кнігарню абавязалі выплаціць штраф каля 1 млрд. рублёў за распаўсюд кніжнай прадукцыі без ліцэнзіі Міністэрства інфармацыі. «Логвінаў», які спецыялізуецца на выпуску сучаснай беларускай мастацкай і навуковай літаратуры, на працягу 2014 года спрабаваў атрымаць неабходную ліцэнзію 8 разоў, аднак з розных прычынаў атрымліваў адмову.

3. Падзеі ва Украіне зрабілі актуальным працэс «мяккай беларусізацыі». Усведамленне сваёй нацыянальнай ідэнтычнасці і, як вынік, пошукі адэкватных адказаў на выклікі часу сталі аднымі з найважнейшых праблем сучаснага беларускага грамадства. Асабліва важную ролю гралі ў апошнія месяцы шматлікія ініцыятывы і новыя праекты беларускай грамадзянскай супольнасці, якой удавалася

ўцягнуць у свае акцыі не толькі нешматлікую нацыянальна арыентаваную аўдыторыю, але і тыя пласты насельніцтва (перш за ўсё моладзь), якія раней гэтымі праблемамі не цікавіліся. «Беларусам быць модна» – пад такім дэвізам у лістападзе-снежні прайшлі тэматычныя вечарыны ў многіх сталічных клубах і кавярнях. Праграма такіх мерапрыемстваў уключала выступленні беларускіх музыкаў і літаратараў, паказ беларускамоўных фільмаў, кірмашы нацыянальных сувеніраў, меню са стравамі нацыянальнай кухні. Асобныя гламурныя клубы паказвалі нават эратычныя танцы ў беларускіх вышыванках («Blackhall bar», 28 лістапада), што выклікала неадназначную рэакцыю грамадства.

Яшчэ большую папулярнасць набылі бясплатныя курсы па вывучэнні беларускай мовы: замест курсаў «Мова ці кава», якія спынілі сваё існаванне, актыўную працу разгарнулі курсы «Мова нанова», якія дзейнічаюць не толькі ў Мінску, але і ў Гродне, Брэсце, Магілёве, Віцебску, Бабруйску, Баранавічах, Кіеве і Кракаве. 27 лістапада курсы атрымалі дзяржаўную рэгістрацыю. 12 лістапада партал Tut.by пачаў ажыццяўляць беларускамоўны праект «Мова Tut». Акрамя таго, у сталіцы працягвае працаваць бацькоўскі клуб «Крочым разам» для беларускамоўных сем'яў.

4. 18 кастрычніка ў Магілёве ў этнаграфічным комплексе «Зялёны гай» прайшоў першы ў Беларусі «Дранік-fest», які сабраў каля 4 тысяч чалавек. У беларускай сталіцы двойчы (5 кастрычніка і 13 снежня) адбыліся фестывалі беларускай культуры «Дзень вышыванкі», на якіх сваю прадукцыю прадставілі вытворцы і распаўсюджвальнікі беларускага нацыянальнага адзення, сувенірнай прадукцыі і інш. 6 снежня валанцёры раздалі больш за 11 тысяч стужачак з беларускім арнамантам мінакам на вуліцах Мінска. Раздача стужачак праходзіла ў межах акцыі «Пазнач сябе беларусам», якую арганізавала аб'яднанне «Арт-Сядзіба». У асяроддзі нацыянальна арыентаваных грамадзян стужачкі з традыцыйным бел-чырвоным беларускім народным арнамантам у апошні час з поспехам замяняюць забаронены нацыянальны сцяг.

5. 16 снежня Нацыянальны банк Беларусі пачаў рэалізацыю памятных манет «Канстанцін Астрожскі». Вялікую пазітыўную ролю ў працэсе «мяккай беларусізацыі» грае таксама і патрыятычная грамадзянская пазіцыя вядомых беларускіх спартоўцаў. Так, 28 верасня па іх ініцыятыве і пры падтрымцы Міністэрства спорту і турызму прайшоў фестываль «Мова Сур», падчас якога зносіны адбывалася толькі на беларускай мове.

6. Трохі змянілася стаўленне да «мяккай беларусізацыі» і ў беларускіх уладаў: цалкам відавочна, што палітыка татальных забаронаў змянілася сёння палітыкай вычэкання і ней-

тралітэту. У другім паўгоддзі 2014 года ўлады не адмаўляліся ад супрацоўніцтва з грамадзянскімі ініцыятывамі, не перашкаджалі арэндзе памяшканняў для правядзення акцый і г. д. Паказальна, што нават «Арт-Сядзіба», якая раней пастаянна цярпела ад уладаў, сёння мае магчымасць ажыццяўляць свае праекты практычна свабодна. У Беларусі з'явілася больш беларускамоўнай рэкламы; імёнамі дзеячаў нацыянальнай культуры (С. Станюты, Л. Александроўскай, Я. Глебава) былі названыя новыя вуліцы ў сталіцы. Акрамя таго, са снежня на канале «БелМузТВ» з'явілася новая праграма «Пра-Навіны» на беларускай мове, а 5 снежня ў Мядзелі адбылося адкрыццё першага ў Беларусі помніка Максіму Танку. У завяршэнне, галоўная навагодняя ёлка Мінска на Кастрычніцкай плошчы была ўпрыгожаная з выкарыстаннем элементаў нацыянальнага арнаменту.

Паколькі афіцыйная культурная палітыка Беларусі ўжо даўно не вылучаецца самастойнасцю, відавочна, што асцярожная падтрымка «мяккай беларусізацыі» з'яўляецца калі не самастойна артыкуляванай, то «папераджальнай» ініцыятывай вышэйшага кіраўніцтва краіны. Сапраўды, у цяперашняй складанай геапалітычнай абстаноўцы А. Лукашэнка, для якога тэма нацыянальна-культурнага адраджэння заўсёды была абсалютна чужой, вымушаны быў падаць грамадству некалькі красамоўных сігналаў.

Гэтыя сігналы фіксуюцца і на ўзроўні афіцыйнага дыскурсу. Так, не засталася незаўважаным, што па-ранейшаму называючы расіян «братамі», Лукашэнка ўжо не сцвярджае публічна, што «беларусы і рускія – гэта адзін народ». Больш за тое, частку прамовы на ўрачыстым пасяджэнні, прысвечаным Дню незалежнасці, прэзідэнт сказаў па-беларуску. 29 верасня, падчас сустрэчы з членамі Палаты прадстаўнікоў, Лукашэнка выказаўся за павелічэнне колькасці гадзін выкладання беларускай мовы ў агульнаадукацыйных школах. З кастрычніка на сустрэчы з фіналістамі рэспубліканскага конкурсу «Настаўнік года Рэспублікі Беларусь» ён нечакана пахваліў творы свайго палітычнага апанента Васіля Быкава, заявіўшы, што «іх павінны ведаць мы і нашы дзеці».

Пытанні развіцця беларускай мовы і літаратуры абмяркоўваліся таксама на сустрэчы кіраўніка дзяржавы з прадстаўнікамі творчай інтэлігенцыі 23 кастрычніка, падчас якой Лукашэнка прапанаваў падумаць пра стварэнне нацыянальнага ВНУ, у якім выкладанне вялося б толькі на беларускай мове. Такія сігналы ўлады сведчаць, відавочна, не толькі пра звыклую перадвыбарчую лібералізацыю культурнай прасторы, але і пра ўсвядомленую неабходнасць змяніць стаўленне да фарміравання нацыянальнай самасвядомасці беларускага грамадства.

Апісанне дадатковых падзей

1. Другое паўгоддзе – традыцыйны час правядзення шэрагу мерапрыемстваў, якія ўваходзяць у афіцыйны культурны дыскурс. Гэтая культурная праграма ўключае ў сябе мерапрыемствы, прысвечаныя Дню незалежнасці Рэспублікі Беларусь, «Славянскі базар у Віцебску», Дзень беларускага пісьменства, Свята горада ў Мінску, Мінскі міжнародны кінафестываль «Лістапад» і інш.

У гэтым годзе гэтыя мерапрыемствы прайшлі па звыклых сцэнарах, якія даўно маюць патрэбу ў абнаўленні, што прызнаюць нават іх арганізатары. Так, пра неабходнасць змянення праграмы «галоўнай культурнай падзеі года» – «Славянскага базару ў Віцебску» – рэгулярна заяўляе кіраўніцтва Міністэрства культуры РБ. Аднак, нягледзячы на некаторыя спробы пераменаў (запрашэнне большай колькасці ўдзельнікаў з краін не толькі блізкага, але і далёкага замежжа, злёгка зменены фармат конкурсу маладых выканаўцаў і інш.), цяперашні XXIII Славянскі базар не выявіў кардынальна новай канцэпцыі мерапрыемства. Фестывальныя пляцоўкі былі запоўненыя шматлікімі расійскімі поп-выканаўцамі, якія выступаюць на «Славянскім базары» ўжо не першае дзесяцігоддзе. Зрэшты, у гэтым годзе змяніўся фармат правядзення традыцыйных «Дажынак»: замест адзінага рэспубліканскага

свята, якое праводзілася заўсёды з вялізным размахам, упершыню «Дажынкi» прайшлі ў кожнай вобласці асобна. Зрэшты, гэта звязваюць у тым ліку з недахопам фінансавых сродкаў.

2. У сферы культуры па-ранейшаму адчуваецца кадравы крызіс: ва ўмовах, калі галоўнымі крытэрамі падбору кадраў застаюцца прыхільнасць да афіцыйнай ідэалогіі і гатоўнасць яе самааддана адстойваць, прафесіяналізм кіраўніка і наяўнасць у яго адпаведнага досведу ставяцца далёка не на першае месца.

Асабліва відавочна гэта прасочваецца ў тэатральным мастацтве Беларусі. Так, 22 кастрычніка на пасаду дырэктара Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра ім. Якуба Коласа прызначаны А. Старых, які працаваў раней намеснікам генеральнага дырэктара ААТ «Белшына». На месца дырэктара і мастацкага кіраўніка Брэсцкага тэатра лялек М. Шавеля, з якім не працягнулі кантракт, таксама прадказваюць чалавека, які не мае ніякага досведу кіравання тэатральным калектывам. Цяжка растлумачыць чым-небудзь, акрамя адсутнасці прафесіяналізму, дзеянні гарадскіх уладаў Гарадка, якія перад правядзеннем «Дажынак» усталювалі помнік «Тарас на Парнасе», а 28 лістапада дэмантавалі яго, бо не змаглі аплаціць яго кошт. ■

Кароткі прагноз на наступнае паўгоддзе

Ёсць усе падставы меркаваць, што лібералізацыя культуры, якая мела месца ў другой палове 2014 года, знойдзе свой працяг у 2015 годзе. Улады будуць пазбягаць рэзанансных забаронаў і абмежаванняў на творчасць, хоць і працягнуць патрабаваць ад дзеячаў культуры ідэалагічнай і прапагандысцкай падтрымкі існуючай мадэлі развіцця. Грамадзянская супольнасць будзе прыкладаць сур'ёзныя намаганні па развіцці і паскарэнні «мяккай беларусізацыі». Ад уладаў у гэтым пытанні, відавочна, варта чакаць нейтральнай і стрыманай пазіцыі, а таксама пэўнага лавіравання, закліканага пазбегнуць раздражнення Расіі, схільнай бачыць у падобных працэсах развіццё «беларускага нацыяналізму».